

hanem a félig érett anyagból siettek a gyakorlati következményeket levonni. Már pedig a helyesen értelmezett kriminológia nem örököse, hanem segítőtársa a büntetőjognak. Ha a tárgy: a büntett és a büntetés közös is a két tudományban, a vizsgálódás kiindulópontja és módszere annál inkább különböző. Attól a társadalomtudomány, melynek a kriminológia egyik erős hajtása, még eléggé távol áll, hogy a büntetőjogot a maga egészében elnyelje s így arra a heves védekezésre sem volt szükség, melyet Binding az egyébként jogászilag a tökéletesség legmagasabb fokára emelt Grundrissében kifejt.

A VISSZAESÉS A BÜNTETŐJOGBAN
Vélemény és törvénytervezet

Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata 1907
(Szemelvény)

Az 1878. évi V. t.-cz. miniszteri indokolása elismeri, hogy a btk. a specialis visszaesés elvét fogadta el, de a szabályozást a német btk. nyomán haladva csak a rablás, lopás, sikkasztás, orgazdaság és csalás bűncselekményeire nézve tartotta szükségesnek, minthogy a többi esetekben az indokolás szerint a büntetés minimuma és maximuma közti tér elegendő módot nyújt a megfelelő büntetés megállapítására. Nem szükséges bővebben fejtegetnem, hogy a visszaesés szabályozásának ez önkényessége mennyi visszásságra adott alkalmat s a következőkben csak arra kívánok reámutatni, hogy 1. a tudomány álláspontja mennyiben változott btk.-ünk megalkotása óta; 2. a legújabb külföldi büntetőjogi törvények és javaslatok miként rendelkeznek a szóban forgó kérdésben; 3. hogy minő indokok vezettek tervezetem egyes rendelkezéseinek szerkesztésében.

I.

Az a tény, hogy a büntetőtörvények európaszerte a büntendő cselekmény elleni küzdelemben kudarcot vallottak,¹ hozta létre a született büntettesre vonatkozó tanokat, holott semmi egyébről nem tesz bizonyosságot, mint arról, hogy a büntetőtörvények eszközei tökéletlenek, mert a visszaesés kérdése, mint Bonneville de Marsangy kifejezte: próbaköve ugy a büntetőtörvényeknek, mint a büntetési rendszernek. Hogy pedig a büntetőtörvénykönyvek nem váltak be, annak oka abban a ma már közkeletű igazságban rejlik, hogy a büntetőjog nem helyezett elég súlyt a büntetés kiszabásában és végrehajtásában az individualisatióra, másszóval hogy kizárólag a bűncselekménnyel, nem pedig a büntettekkel' foglalkozott. A büntetőjog legújabb fejlődési korszakában már egy lépéssel tovább ment a büntettek lélektani differentiálásában s Wahlbergnek, mint uttörőnek, Starke, Liszt és Prinsnek, mint a gondolat továbbfejlesztőinek érdeme az a megkülönböztetés, mely a büntettek-

ket szokásosakra és alkalmiakra osztályozza.

A szokásos büntettes társadalomellenes impulsusok szolgálatában áll, bűnözésének motivumai szemben az alkalmi büntettesével főleg belsők. A szokásos büntettesben nem folyik küzdelem a bűnöző hajlam megfékezésére, nála a megszokás pótolja az akarathatározást, a bűncselekmény nem eszköz valamely cél elérésére, hanem öncél. Nem annyira a jellem gonosz-sága a szokásos büntettes előfeltétele, mint inkább a milieu alatt álló erkölcsi erő, az erős akarat hiánya arra nézve, hogy becsületes, munkás életet folytasson és a naponként kínálkozó kísértéseknek ellenálljon. A szokásszerű büntettes, a ki a fegyházat megszokta rendszerint nem is vágyik más élet után. A szokásszerű büntettes gyakran, mint csavargó és koldus kezdi pályáját, más esetben, mint az alkoholfogyasztás által testi-leg és lelkiileg letört egyén. Az első csoportba tartozók különösen a vagyon elleni, a második csoport tagjai különösen a testi épség, hatóság elleni delictumok terén szerepelnek. A szokásból bűnözőnek alfaja az üzlet vagy iparszerű büntettes, kinek számára a bűncselekmény a létfenntartás forrása, a ki nemcsak, hogy enged a bűncselekmény elkövetésére kínálkozó alkalomnak, hanem buzgón és megfontolással keresi az alkalmat. Az iparszerű büntettest (Sacker: Rückfall 15. l., Starke: Verbrecher u. Verbrechen 221. l.) majdnem mindig mások tanítják ki, néha hozzátartozói is, néha pedig azok, a kikkel a fogházban összekerül. Az alkalmi büntettesből csak lassu fejlődés során lesz szokásos, vagy üzletszerű. A talán először elítéltet, midőn a szabadságvesztés-büntetést kiállotta, a társadalom visszataszítja s a véletlen találkozás egy másik volt elítélttel, ki sorsa iránt érdeklődik, ezt mentorává és barátjává teszi, hogy esetleg együtt folytassák a legelkeseredettebb harcot a fennálló társadalmi rend ellen. Pontos elválasztóvonalat a szokásos és hivatásos büntettes közt alig lehet vonni, mert ming Galton mondja: a természetes csoportoknak van magva, de nincsenek külső biztos határai. A rendszerint nem intelligens szokásszerű büntettesben az ismételt cselekmények hatása dominál, az üzletszerű büntettest, a ki rendszerint már intelligensebb, gyakorlati indító okok vezérlik. Utóbbi ugyszólván szabad elhatározással választja az életfentartás e módját,

mely sok ügyességet igényel és nagy veszélylyel is jár, de gazdag jutalommal is kecsegtet. Az üzletszerű büntettes mint Ellis mondja (The criminal 22.1.) a büntettesek aristokratája. A két utóbb jelzett kategória elkülönítése gyakorlatilag nem is lényeges, valamint közömbös lehet az ujabban Liszt által (Lehrbuch X. kiad. 60.1.) postulált megjelölés is: mely az üzlet, szokás, iparszerű stb. bűncselekményeket a kronikus kriminálitás neve alá foglalja össze. A lényeg az, hogy a büntettesek e csoportjánál a jelentéktelen külső alkalom mellett a bűncselekmény a büntettes tartós sajátosságából, mélyebben gyökerező hajlamából fakad, szemben az akut bűnözéssel, melyre a pillanatnyi szenvedély, a nyomasztó szükség ragad.

Ez alapvető megkülönböztetés a tudományban mondhatni általános elismerést vívott ki. Számos kísérlet történt a szokásszerűség fogalmának körülírására is. Míg az iparszerűség üzletszerűség fogalmi már meghonosodtak (btk. 372., kbt. 85. Fayer hibáztatja, hogy a btk. a kerítés és lopásnál nem állít fel collectiv delictumot) addig a szokásszerűség fogalma sokkal szétfolyóbb. Wahlberg, a ki ez alapvető megkülönböztetésért számos értekezésében küzdött, a szokásszerű bűncselekményt, a büntettes állandósult psychomorális elfajulásának folyamánaképp fogja fel, Binding (Handbuch I. 550.) szokásszerűen elkövetettnek akkor mondja a delictumot, ha az hasontermészetű delictumok ismétlésére tudatosan vagy öntudatlanul irányuló, gyakorlat által kifejlett hajlamnak következménye. Dochow és Lilienthal fejtegetései alapján azonban bizonyos, hogy erre nézve oly fogalom meghatározás, mely a bírónak biztos normaként szolgálhatna, nincs. Egészen más kérdés természetesen, hogy a collectiv bűncselekmények alakításának mennyiben van gyakorlati értéke, a mire nézve Balogh Jenő kimerítő fejtegetései (A delictum collectivum stb. 1885. és Jogi Lexikon II. 560. l.) igenlő feleletet nyújtanak.

Kétségtelen - mondja Sacker (i. m. 17 l.) - hogy az, kinek a büntetendő cselekmény, mint soha nem ismétlődő epizód jelentkezik, más bánásmódban részesítendő, mint az, kinek élete tele van a jogrendet sértő cselekedetekkel. Csakhogy e különbség nem pontos és nem tökéletes, mert ha azt mondjuk, hogy az alkalmi bűntevőt külső, a szokásosat belső okok praedispo-

nálják, úgy figyelmen kívül hagyjuk, hogy minden cselekmény, tehát a büntetendő is két erő resultánsa: t. i. egy külső és egy belső. Így a rendszerint alkalminak nevezett bűncselekmények sem kizárólag az alkalom szülöttei. A közönséges vevő nem fog valamely üzletben csak azért lopni, mert a kereskedő megfordult. Tisztán alkalmiak csak a gondatlanságból elkövetett bűncselekmények, minden más bűncselekménynek, akár egyszer, akár többször követi is el valaki, van motivuma. Motivum nélkül, csak az ösztönök által vezetett kleptomán lophat, szóval oly egyén, ki mint beteg a btk. rendelkezéseinek körén kívül esik. Ha azt a jelszót vesszük figyelembe, melyet a modern büntetőjogtudomány, mint követendőt ajánl, s a melyet a nemzetközi büntetőegyesület is felvett programjába, hogy t. i. a bűncselekmény mellett a törvénynek és a bíróságnak a tettel is kell foglalkoznia, úgy ez logikusan csak a cselekmény külső megjelenésének és a motivumnak egyenlő mértékben való méltánylása által történhetik. Ép ezért a cselekmény ismétlésének gyakorisága csak az értékelés egyik alapja lehet, a másik alap a motivum. Ha igaz az, hogy úgy mint egy botanikus egy levélből megismeri a növényt, mint Cuvier egy csontból az egész állatot rekonstruálta, egy jellemző cselekményből az egyén egész jellemére lehet következtetni (Schopenhauer VI. 246.) - úgy még igazabb a megfordított tétel, hogy az élet jellemző vonásainak és feltételeinek egész sorából meg lehet állapítani az újabb cselekmények motivumait is. A legtöbb büntetendő cselekmény egyszerű motivumokból ered és az a körülmény, hogy a motivumok gyakran complicáltak, csak még jobban bizonyítja vizsgálatuk szükségét. Hogy tévedések előfordulhatnak, az nem ellenvetés, mert hisz ezek a cselekmény objectív oldalának kizárólagos figyelembevételénél is előfordulnak, de mindenesetre jobb egy oly irányelv követése, melynek gyakorlati alkalmazása hibákkal járhat, mint az olyané, mely alapjában elhibázott. A visszaesés esetén még könnyebb a motivumok felderítése, mint az először bűnözőnél, mert a casier judiciaire, mely a visszaesés bárminő szabályozásának is elengedhetetlen feltétele, betekintést enged a vita anteacta-ba. Másrészt azonban természetes, hogy erre csak az a büntető bíró képes, a ki egyszersmind psychologus is, ily ismeret nélkül azonban

képtelenség is az emberi cselekedetek megbírálása.

A visszaesés szigorubb, esetleg másnemű büntetéssel való megtorlásának jogossága is csak a motivum figyelembevételéből folyik. A büntetés mértékének a modern büntetőjogban elismert alaptétele: a társadalmi védelem maximuma minimális egyéni szenvedéssel. Az állam tehát a non bis in idem elvének flagrans sérelme nélkül tehát csak akkor büntetheti szigorubbban a visszaesőt, ha az előző büntetésnek nem sikerült a motivumot megsemmisíteni és az újabb - esetleg a cselekmény egyenlő objectív súlya mellett is nagyobb büntetéssel azt akarja elérni, a mit az előző esetben el nem ért. Ezt azonban csak akkor teheti s így visszaesésről is csak akkor lehet szó, ha a cselekmény azonos motivumokból ered. Ugyanerre az eredményre jutunk akkor is, ha azt vesszük figyelembe, hogy a visszaesés jobban sérti az állam tekintélyét, mint az első ízben elkövetett bűncselekmény, mert nemcsak a büntetéssel való fenyegetés, hanem végrehajtásának hatálytalanságát is bizonyítja. De a bűncselekmény ismétlésének ez objectív következményei csak akkor forognak fenn, ha az újabb cselekmény az előzővel homogen. A hol a motivum nem ismétlődik, ott visszaesésről sem lehet szó. E felfogás mellett az u. n. "encyclopadicus büntetések", a kik a btk. rendelkezéseivel szemben eklektikus eljárást követve egyik bűncselekményről a másikra mennek át, pl. lopásról gyújtogatásra vagy csalásra, csalásról okirathamisításra stb., s a kik a legtöbb btk. - de különösen a német és magyar btk. értelmében nem visszaesők, ilyenek gyanánt lennének büntethetők, mert a különböző cselekmények leggyakrabban azonos rugókból erednek. A motivum azonosságának megállapítása kétségkívül nehéz feladat, de ez a nehézség nem szolgálhat okul arra, hogy az alap gondolat kétségtelen helyességét, mely a büntetőjog legmodernebb fejlődésében kétségkívül uralkodó, ignoráljuk. (V. ö. Halschner: Das gem. deutsche Strafr. I. 508-541. Wahlberg: Gesamm. kl. Schriften I. 136. Sacker i. m. 105 s köv.; Saleilles: L'individualisation 127 s köv., 211 s köv.; Vámbéry: Büntetőpolitikai követelések 7-17.) Hogy a motivum a visszaesés szabályozásánál gyakorlatilag miként értékelhető, azt konkrét javaslatom indokolásánál fogom kifejteni, hogy azonban a büntetőjog legújabb irodalmában a motivum, "der

Weisheit letzter Schuluss", azt nemcsak az olasz btk. a svájci és norvég btk. javaslatok bizottsági tárgyalásai bizonyítják, hanem már btk.-ünk s annak indokolása is magában foglalja, ha figyelembe vesszük, hogy a visszaesésnek a hasonnemű delictumokra alapított szabályozása voltaképp nem fejez ki mást, mint hogy a cselekmények analog indokokból fakadnak. A különbség csak az, hogy míg a német btk. és btk.-ünk megelégszik azzal a presumptioval, hogy azonos tárgyú és természetű bűncselekményeknek azonosak az indokai (Anyaggyűjtemény 74. 1.), addig pl. az olasz btk. Mancini javaslata (Art. 84.) már egy lépéssel tovább megy s visszaesést csak akkor lát fenforogni, ha az újabb cselekmény "determinato dal medesimo pravo impulso" lett elkövetve.

Lábjegyzet:

1) A büntetőjog u. n. csődjét már Holtzendorff hangsúlyozta s a nemzetközi statisztika eredményei - Angliától eltekintve azóta sem czáfolták meg e kijelentést. A külföldre nézve Yvernés, Köbner, Sacker, Liszt, Földes s mások összeállításai eléggé bizonyítják a visszaesők számának ijesztő emelkedését, Magyarországra nézve ez sajnos számszerűleg nem bizonyítható, minthogy az eddigi bűnügyi statisztikai adatok értéke nullával egyenlő, visszaesési statisztika pedig a jövőben is csak a casier judiciaire megvalósítása után remélhető. Általános érvényű azonban Tarde kijelentése (Criminalité comparée), hogy "le récidiviste endureci et indomptable émerge déja du flux montant des statistiques criminelles, comme le monstre à frapper"...

MEGRÖGZÖTT BÜNTETTESEK
Jogtudományi Közlöny 1927. 22.sz. 197.o.

Az a kor, amelyben Savigny-nek halhatatlan munkája: Vom Beruf unserer Zeit zur Gesetzgebung, több mint száz év előtt megjelent, meglepően hasonlít a jelen korhoz. Noha a nagy romanistának véleménye részben eltérő előfeltételekből indult ki, következtetését mégis igazolja Carlyle-nek minden időkre érvényes kijelentése, amely szerint "a forradalmat, mint az eléggé megfőzött kocsonyát csupán a törvényhozás alkotmányos formáiba kell önteni, ha valóban alkalmas arra, hogy kihüljön". Napoleon, aki bizonyára a legtehetségesebb forradalmár volt, ezt a következtetést helyesen vonta le, midőn előbb konszolidálta impériumát s csak azután alkotta meg törvénykönyveit. Aki az ellenkező sorrendet követve kodifikál, mielőtt a társadalmi rend megsűrűsödött volna, ellenforradalmárnak és kodifikátornak egyaránt tehetségtelen. Így pl. a Code Napoleon megalkotásakor, aligha történhetett volna meg, hogy néhány tucat incroyable eredményesen beleszóljon a Théâtre Français műsorába. Előbb kell rendet teremteni s csak aztán foglalható a rend törvénybe, előbb kell megteremteni az ország végleges területét, a társadalmi osztályoknak egyensúlyát, az állam végleges alkotmányát s csak azután kerülhet a sor akár magánjogi, akár büntetőjogi kodifikációra.

Ez az oka, hogy a mai pillanat Magyarországon teljesen alkalmatlan szerves törvényalkotásra. Igaz ugyan, hogy a büntetőnovellát csak némi jóakarattal lehet szerves alkotásnak nevezni. Csak annyiban szerves, amennyiben a Btk. és a Bp. szerves rendszerének megbontására alkalmas. Egyébként azonban jellegzetes példája a tücsköt-bogarat egybekapcsoló törvényszerkesztésnek, ami már a tartalmat nem fedő címében is kifejezést nyer. Címe: "A büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról", olyan mint egy rossz jogi szakcikké, amelynek szerzője kusza gondolatait nem tudta közös tartalmi nevezőre hozni, tartalma pedig az anyagi és alaki büntetőtörvénynek teljesen heterogén rendelkezéseit módosítja. Míg az I. fejezet a pénzbüntetés értékmérőjének sürgősen szükséges